

Carsten Hjorth Pedersen

Forkyndelse med respekt

Åndeligt lederskab mellem konfrontering og tilbagetrækning

Carsten Hjorth Pedersen:
Forkyndelse med respekt

© **Kristent Pædagogisk Institut 2014**

Åbuen 28, 3400 Hillerød
Telefon 48 24 24 62
E-mail: kpi@kpi.dk
Hjemmeside: www.kpi.dk

Layout: Helle Høeg
Omslag: Amalie Puggaard Poulsen
Tryk: Øko-Tryk

Hæftet kan købes på Kristent Pædagogisk Institut
for 45 kr. pr. stk.

Rabat: 15 % ved køb af 10 stk. eller flere
30 % ved køb af 50 stk. eller flere
– eksklusiv forsendelse

Indhold

Respektfuld contra respektløs	6
En ligeværdig asymmetri	6
Lærer og elev i grundskolen.	8
To vigtige forskelle	11
Det psykologiske og åndelige hænger sammen	12
Respektløs forkynder = pæn psykopat?	13
Den respektløse forkynders ansvar	14
Gruppens og miljøets ansvar	17
Hård og blød magt	19
Respektfuld forkyndelse	21
To alen af det samme stykke	23
Indlevelsessevne og empati	24
Frihed og fasthed	26
Balance mellem det menneskelige og kristelige	27
Den respektfulde forkynder erkender, hvor kompleks tilværelsen er.	28
Tvang til tro er dåres tale	29
Guds ære og næstens gavn	30
Litteratur til videre studium.	31
Om forfatteren og Kristent Pædagogisk Institut	32

Målgruppen for dette hæfte er kristne forkyndere samt dem, de forkyn-der for. Der er nemlig en indre dynamik imellem disse to grupper. Forkynderne for-mer gruppen af tilhørere, som modsat fremelsker visse typer af forkyndere.

Forkynderne er en del af et større åndeligt lederskab, som der er stort fokus på i kristne kredse i disse år. Denne opmærksomhed kommer fra dem, der længes efter markante forkyndere og ledere, som med henvisning til Bibe-len peger vejen ud i mange dogmatiske og etiske spørgsmål. Også i mange spørgsmål, som Bibelen ikke taler direkte om. Fokus kommer også fra dem, der lægger stor vægt på et visionært og nyskabende åndeligt lederskab, som tør gå nye veje. Og det store fokus kommer fra dem, der efterlyser ledere og forkyndere, der benytter sig af en mere blød magt, og som er meget empatiske, imødekommende og lyttende.

Forkynderne er ikke de eneste, der er åndelige ledere; men de er nogle af de vigtigste. Derfor sætter jeg fokus på forkynderne og deres tilhørere i dette hæfte. Men et kvalificeret gæt er, at meget af det, som her skrives om forkyn-dere og tilhørere, også gælder andre ledere og ”menige medlemmer” i kristne menigheder, foreninger, organisationer og institutioner.

Med forkyndere sigter jeg også til kristne *voksenundervisere*, fx. på ef-terskoler og højskoler. Min målgruppe er altså talere, prædikanter, præster, lærere og undervisere – og alle de unge og voksne, de har med at gøre. For-kyndelsen over for mindreårige børn er dermed ikke i fokus på disse sider.

Respektfuld contra respektløs

Respektfuld er det modsatte af respektløs. På de følgende sider karakteriserer og modstiller jeg de to begreber, fordi jeg ønsker at opmuntre til det første og advare imod det andet.

Men vanskeligheden er, at langt de fleste forkyndere mener om sig selv, at de er respektfulde, og ingen ønsker at være respektløse. Ikke desto mindre er nogle forkyndere mere respektfulde – eller respektløse – end andre. Det kan forkynderne måske ikke selv se; men det erfarer tilhørerne eller ”menigmand”. Desuden er det muligt at give nogle – ikke rent subjektive – karakteristika på de to former for forkyndelse og åndeligt lederskab.

Når det kommer til stykket, er enhver forkynder eller åndelig leder nok en blanding af de to typer, men der kan være stor forskel på blandingsforholdet. Og vi har alle et ansvar for fremme den respektfulde og hæmme den respektløse forkyndelse. Derfor dette hæfte.

Jeg har enkelte pointer af åndelig og teologisk karakter undervejs; men primært er det et hæfte af pædagogisk, psykologisk og almenmenneskelig karakter. Mit mål er at inspirere og advare forkyndere og andre åndelige ledere. Men mit mål er også at hjælpe tilhørere – og andre ”menige” – til at gøre, hvad de kan for at fremme respektfuld forkyndelse og forholde sig kritisk til respektløs ditto.

En ligeværdig asymmetri

Det er ikke muligt at tale om forkyndelse og åndeligt lederskab uden at tale om autoritet og magt. Det er jo derfor, der opstår et behov for at tale om forkyndelse og åndeligt lederskab *med respekt*.

Autoritet og magt rummer mange af de samme elementer. De drejer sig begge om *en ligeværdig asymmetri* mellem mennesker. De mennesker, der har autoritet eller magt, har ”den tunge ende” af asymmetrien i forhold til dem, de har autoritet eller magt over for. Men de to parter er også ligeværdige, fordi de grundlæggende er *medmennesker*.

I forhold til forkyndelse og åndeligt lederskab er der tale om såvel autoritet som magt; men jeg finder det naturligt at vægte begrebet *autoritet* i forhold til forkyndelsen, og at vægte begrebet *magt* i forhold til det åndelige lederskab i bred forstand.

Jeg tror, mange forkyndere og undervisere ikke gør sig klart, hvor stor autoritet de har – selv i en tid, som på mange måder har gjort op med autoriteter. For dette opgør med autoriteterne er i mange tilfælde kun sket på overfladen.

Nedenunder ligger der et ældgammelt behov for, at nogen har autoritet i ens liv.

Indledningsvis vil jeg derfor understrege, at autoritet og magt er legitime og nødvendige faktorer, også når vi taler om forkyndelse og åndeligt lederskab. Det vidner både Bibelen og erfaringen om. Og det er langt sundere at være sig dette bevidst, og at det er tydeligt iblandt os, end at vi på overfladen benægter vores behov for autoriteter, mens vi så alligevel – næsten uden at være os det bevidst – gør nogen eller noget til autoritet i vores liv, fx en stærk person eller ”moden”.

Der vil altid være magt på spil mellem mennesker, også kristne mennesker. Den er helt nødvendig for at undgå opløsning og anarki. Tænk på de mange gode ting, som magtanvendelse – der fx er sat ind i en demokratisk ramme – har ført med sig: Gennemførelse af sociale reformer og regler til beskyttelse af børn. Eller tænk på alt det gode, som kristne ledere har stået i spidsen for: Enorme missions-indsatser og diakonale institutioner. Men selv her er der en bagside, for også demokratisk baseret magt og kristne organisationer kan skabe mastodontiske systemer, som fratager enkeltpersoner eller minoriteter deres legitime frihed.

I den pædagogiske verden, som jeg har færdedes i nogle år, har der været talt højstomt om det magtfri pædagogiske rum. Den tanke har jeg aldrig troet på. Den er i virkeligheden et *farligt* ideal, fordi magten er langt mere skadelig, når den er udtalt eller benægtet. Så lad os kalde tingene ved rette navn: Forkyndelse og åndeligt lederskab handler om magt! Da kan vi nemlig som det næste spørge, hvad der kendetegner god og dårlig magtanvendelse, og vi kan gøre, hvad der står i vores magt (!) for at fremme det første og hæmme det sidste.

Sund autoritet og magt er også afgørende for vores tryghed. Vi kan ikke blive trygge som mennesker uden at have gode, troværdige autoriteter i vores liv. Så når ”efterspørgslen” efter autoritet, stærke forbilleder og mennesker, der administrerer deres magt på god og værdig vis, er så stor, handler det langt på vej om tryghed. Grundlæggende drejer det sig om, at vi har behov for en gud i vores liv. Og vi har brug for menneskelige repræsentanter for denne gud.

Dette dybe behov for tryghed er imidlertid kombineret med et lige så dybt behov for personlig frihed. Og det er netop pga. denne spænding mellem tryghed og frihed, som i høj grad også eksisterer hos kristne mennesker, at behovet for *forkyndelse med respekt* opstår.

For der har altid været og vil altid være farer forbundet med at have magt. Som skyggen følger en person, ser det ud til, at magten også altid følges af en skygge, for ”uanset hvor bevidst man er om det, så korrumpere magten den, der er i besiddelse af den. Det er en vigtig erkendelse, ikke bare for de store magthavere, men også for alle os andre, fordi vi hele tiden griber ind i hinandens liv, er afhængige af hinanden og derfor har magt over hinanden.”¹ Det gælder mennesker, vi har magt over i vores daglige arbejde, derhjemme eller i menigheden.

Men selv om det næsten er umuligt at undgå, at magten korrumpere, er vi forpligtet på at gøre, hvad vi kan for at modvirke tendensen – eller i det mindste være bevidste og åbne om, hvad der sker, når vi selv eller andre har magt. Det er vigtigt, fordi nogle kommer til at lide under det, såvel hvis magten benægtes, som hvis den misbruges.

Dette hæfte er altså skrevet ud fra en grundlæggende positiv holdning til autoritet og magt, som den også udøves af kristne talere, prædikanter, præster, lærere og undervisere. Men da denne magt altid står i fare for at korrumpere, og sunde autoriteter står i fare for at blive usundt respektløse, er der behov for at fremme det sunde og bekæmpe det usunde.

Siden jeg fik udgivet *Påvirkning med respekt* (Gyldendal 2007), har jeg haft et ønske om at veksle nogle af tankerne fra det felt, som den bog vedrører – nemlig relationen mellem en lærer og en elev på idebårne, fx kristne grundskoler – til forkyndelse og formidling over for unge og voksne i kristne menigheder og på kristne institutioner. Hæftet her er mit beskedne forsøg på at realisere det ønske.

Det kunne have været naturligt at komme ind på de mange væsentlige *åndelige og bibelske* kendetegn på en god – i modsætning til en dårlig – forkynder. Men dette kommer jeg kun sporadisk ind på – af hensyn til hæftets omfang, og fordi der findes rigelig med litteratur, som løfter den opgave. I stedet for prøver jeg at skitsere nogle etiske og psykologiske principper for åndeligt lederskab i forkyndelsen.

Lærer og elev i grundskolen

For at det følgende giver mening, må jeg først ridse hovedpointen fra *Påvirkning med respekt* op.

Bogen bygger på en undersøgelse, hvis primære grundlag er interviews med ni voksne om den negative påvirkning – eller det respektløse magtmisbrug – de var udsat for i deres skoletid. I ingen af tilfældene var der tale

om vold, incest eller andre kriminelle forhold. ”Blot” om verbale, mentale forhold. Fire af informanterne havde gået på kristne skoler.

Undersøgelsen viste, at en lærer, som påvirker en elev på en respektløs måde, overskrider to grænser:

- Han går for tæt på eleven. Det kalder jeg *intimisering*.
- Han trækker sig for langt bort fra eleven. Det kalder jeg *desertering*.

Intimiseringen og deserteringen bliver særlig prekær, når læreren påvirker eleven med et religiøst budskab. Det skyldes formodentlig, at tro og religiøs overbevisning er noget af det stærkeste og mest sårbare og intime i menneskers liv.

Undersøgelsen viste også, hvad der kendetegner intimisering og desertering:

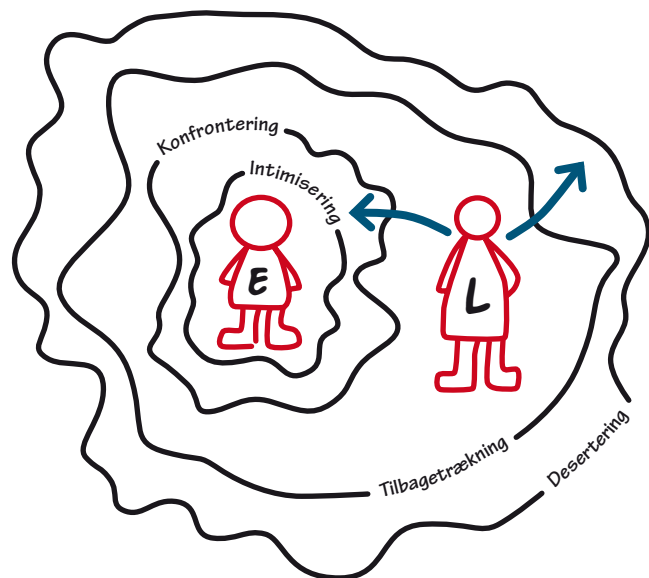
Syv kendetegn på en lærer, der intimiserer:

- Trænger sig for tæt ind på eleven med sit religiøse budskab.
- Usaglig eller forvrænget fremstilling af andres synspunkter.
- Principperne står over mennesket.
- Individet er underordnet/underkastet fællesskabet.
- Spiller på elevens frygt for ikke at blive elsket eller respekteret.
- Fordømmer – uden at være sig det bevidst – elevens egne tanker, følelser og vilje.
- Bruger viden fra privatsfæren til at manipulere eleven.

Syv kendetegn på en lærer, der deserterer:

- Mangler evne til at tage elevens standpunkter alvorligt.
- Fortier emner, som er aktuelle og relevante for eleven, fx andres holdninger.
- Tabuiserer visse emner, fx sex, døden, lidelse, ondskab.
- Lytter ikke til eleven på et personligt plan.
- Mangler vilje til at påvirke eleven.
- Vil eller tør ikke gå ind i et for eleven vanskeligt og essentielt felt.
- Mangler empati og indlevelsesevne.

Imidlertid viste det sig i interviewene, at informanterne også kunne udpege to *legitime* grænser, som det er *vigtigt*, at læreren af og til overskrider: Konfronteringsgrænsen og tilbagestrækningsgrænsen. Se figur 1 næste side.

Figur 1

Med *konfrontering* mener jeg, at eleven på respektfuld måde konfronteres med fx kristen forkyndelse, etiske grænser, eksistentielle temaer eller meninger, der har med personlig overbevisning at gøre.

Med *tilbagetrækning* mener jeg, at læreren – især efter at han har foretaget en legitim konfrontering – trækker sig tilbage og lader eleven være i fred med de modstridende følelser eller den frustration, som konfronteringen ofte har afstedkommet. Det er vigtigt, at læreren magter denne tilbagetrækning, fordi den udtrykker en grundlæggende respekt for, at eleven må finde sin egen vej, især i mødet med religiøst stof.

Læreren skal dog være sig meget bevidst, at når vedkommende foretager en konfrontering, nærmer han sig grænsen for intimisering, lige såvel som han nærmer sig grænsen for desertering, når han trækker sig tilbage fra eleven. Det bør få en ansvarlig lærer til have et ”forhøjet etisk beredskab”, når han formidler religiøse budskaber.

Af figur 1 fremgår det også, at der nogle gange er kort afstand mellem intimisering og konfrontering, mens der andre gange er større afstand. Det kommer an på, hvilken elev og hvilken lærer, der er tale om. Det kommer også an på, hvilket tema, der er tale om. Desuden kan det have at gøre med meget

ordinære forhold, som fx hvordan elevens eller lærerens ”dagsform” er.

Det har altså ikke alene betydning, at læreren hverken intimiserer eller deserterer, men også, at han formår at konfrontere eleven og trække sig tilbage fra eleven på en respektfuld måde.

To vigtige forskelle

Så langt undersøgelsen fra 2007. Men i dette hæfte er det altså ikke relationen mellem en lærer og en elev på en kristen grundskole, der er på tale. Jeg vil derimod se på relationen mellem en kristen forkynder og en gruppe af voksne, som møder denne forkynder. I denne sammenhæng definerer jeg ”voksen” som personer, der er personligt myndige – vel vidende, at der er meget store forskelle på modenheden hos såvel 18-årige som 80-årige.

Uden videre springer to forskelle i øjnene:

For det første er der ikke tale om en barn-voksen-relation, men om en voksen-voksen-relation. Det er en vigtig forskel. Den indebærer bl.a., at en større del af ansvaret for, om det går godt eller skidt, ligger hos de voksne personer, som lederen står over for. Et barn har naturligvis også ansvar over for den voksne, fx en lærer; men jo yngre barnet er, desto mindre er det ansvar. Når modtagerne derimod ikke længere er børn, men myndige, er deres ansvar både principielt og praktisk et andet.

Og dog: Selv om voksne tilhørere har større ansvar for, hvad de ”tillader” en forkynder at udsætte andre for, bærer forkynderen også i denne situation det største ansvar. Dels fordi også personer, der er blevet 18 år, kan være umodne og sårbare. Dels fordi det er nogle af de samme usunde psykologiske mekanismer, der kan bringes i spil, når en forkynder intimiserer eller deserterer i forhold andre voksne.

For det andet vælger jeg her ikke at se på relationen mellem én magthaver (en lærer) og ét andet menneske (et barn), men på relationen mellem én magthaver og en *gruppe* af mennesker. Det er også en vigtig forskel, som betyder, at man må se på den dynamik, der finder sted i gruppen af voksne. Nogle mekanismer gør, at en gruppe ikke føler samme (form for) ansvar, som et enkelt-individ ville gøre. Gruppen af voksne kan i kraft af gruppepsykologiske mekanismer enten lade sig fælles ”forføre” eller fælles ”sige fra” i forhold til en respektløs forkynder. Men det må under ingen omstændigheder forhindre, at det enkelte individ påtager sig et *individuel* ansvar for gruppens gøren og laden.

Det psykologiske og åndelige hænger sammen

Jeg forsøger her primært at give en psykologisk karakteristik af den kristne forkynder. Samtidig er jeg overbevist om, at der er sammenhæng mellem det psykologiske og det åndelige. Det psykologiske og det åndelige *sunde* – eller *usunde* – ligger sjældent langt fra hinanden.

Alligevel er en psykologisk karakteristik ikke fyldestgørende. Den er måske heller ikke det vigtigste, der er at sige om en forkynder. Men den er dog af betydning, fordi vi aldrig har med hinanden at gøre uden, at psykologiske faktorer er i spil.

Vi gør især erfaring af psykologiens betydning, når det går rigtig godt eller rigtig skidt mellem mennesker. Nogle svinger vi godt sammen med. Andre bestemt ikke. Vi gør også erfaring af det i relationen mellem forkynder og tilhørere, der i virkeligheden er et fint afstemt samspil, som også handler om magt.

Jeg påstår naturligvis ikke, at ”det hele er psykologi” mellem forkynder og tilhørere. Jeg hævder blot, at psykologi også spiller ind på vores relationer til hinanden i de kristne miljøer. Så frem for at benægte psykologiens betydning, tror jeg, vi kommer længere ved at se den i øjnene, så vi kan forholde os bevidst til den. Også når usunde psykologiske mekanismer er i spil.

Men tingene hænger sammen i et kristent menneske. Krop, sjæl og ånd er ganske vist hver sit, men de hænger også snævert sammen. På den lange bane vil sundhed såvel som usundhed i den ene del af vores personlighed brede sig til de to andre.

Hvis åndelig sundhed ”måles” på, at et menneske i sandhed og i stor grad hviler i evangeliet og i troen på Jesus Kristus – og derfor elsker Gud af hele sit hjerte og sin næste som sig selv – så vil et sådant menneske leve i en konstant kamp mod de former for respektløshed, som også gror i ham. Og modsat: Den, der som ikke lever i tilstrækkelig kamp imod disse negative tendensen, vil kunne få reel hjælp af at møde evangeliet om Jesus Kristus og tro det – og på dét grundlag elske Gud og sin næste.

Eller sagt på en anden måde: Hvis jeg igen og igen – dybere og dybere – erkender, hvem Gud og jeg selv er, hjælpes jeg til at blive mere respektfuld og mindre respektløs. Når *Gud* er min Gud, og når jeg ser ansvaret for næsten, sættes jeg fri til at påtage mig opgaven som forkynder (hvis den er min) og varetage den på en respektfuld måde.

Evangeliet har altid en forløsende kraft i menneskers – også forkynderes – liv: Når Gud elsker mig, behøver jeg ikke at jage bekræftelsen fra mine

tilhørere. Når Gud har kontrol, behøver jeg ikke være panisk nervøs for at miste kontrol. Når jeg selv er en tilgivet synder, er der ingen grund til at fordømme mine tilhørere.

Dette betyder også, at en respektfuld forkynder søger at opretholde klare grænser mellem de steder, hvor han har åndelig indsigt og dermed kan optræde som en autoritet, og så de steder, hvor han ikke har tilstrækkelig indsigt og derfor i det mindste skal begrænse sin optræden som autoritet. For en forkynder drejer det sig om at skelne mellem de steder og situationer, hvor han med frimodighed skal benytte sit ”talermonopol” i modsætning til de steder og situationer, hvor han ikke skal gøre det.

Respektløs forkynder = pæn psykopat?

Når sund autoritet svinger over og bliver usund og respektløs og fører til verbale eller mentale overgreb, er det altså ikke selve autoriteten, der er problemet; men måden den udøves på. Derfor er det vigtigt i det følgende at se på, hvad vi kan gøre for at udøve autoritet på en respektfuld måde.

En anden præcisering er også vigtig: Når jeg her taler om respektløse forkyndere, er vi ikke (nødvendigvis) ovre i gruppen af pæne psykopater eller magtmennesker; altså personer, hvis adfærd if. Irene Rønn Lind typisk er kendetegnet ved følgende²:

- Selvcentrerehed.
- Umiddelbar behovstilfredsstillelse og dårlig impuls kontrol.
- Fejlsøgning, nedbrydning af selvfølelse og påtvunget skyldfølelse.
- Manipulation.
- Løgnagtighed.
- Manglende empati.
- Konfliktskabelse.
- Promiskuitet.
- Forbrug af mennesker.
- Magt og kontrol.

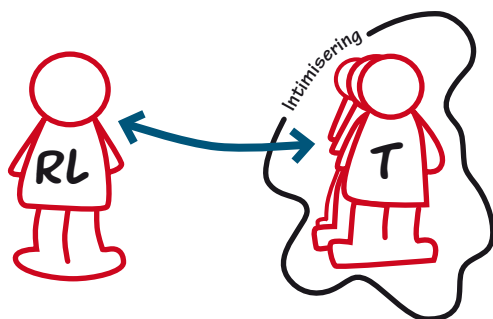
En forkynder, der intimiserer eller deserterer, er ikke det samme som en pæn psykopat eller et magtmenneske, skønt der kan være nogle fællesnævner, for ”det snerper derhenad” for den, der hyppigt og vedvarende intimiserer og deserterer. Vi taler om gradforskelle her. Der er i alle tilfælde tale om glidende overgange, ligesom der er tale om, at alle forkyndere er et eller andet sted på et kontinuum, der i værste fald kan føre over i decideret psykopatisk adfærd.

Men tendensen til at udråbe (næsten) alle, der har problemer med deres autoritets-udøvelse til pæne psykoper, er forkert og skadelig. Selv om jeg på de følgende sider advarer imod magtmisbruget, er min intention dybest set at fremme god, respektfuld magtanvendelse, hvor der også er plads til at begå fejl. Vi bør nemlig værdsætte sunde autoriteter – og være nådige i vores dom over dem. Vi bør også gøre, hvad vi kan for at udvikle en passende hårdførhed, så vi ikke klynker, fordi en forkynder opløfter sin røst og bruger sin magt. Dette er en vigtig del af mit pædagogiske, menneskelige og åndelige credo.

Den respektløse forkynders ansvar

På dette grundlag forsøger jeg at transformere modellen fra *Påvirkning med respekt* til forkyndelse i kristent regi.

En af de ting, der går galt for en respektløs forkynder (RL) er, at han³ overskrider tilhørernes (T) intimiseringsgrænse. Se figur 2.

Figur 2

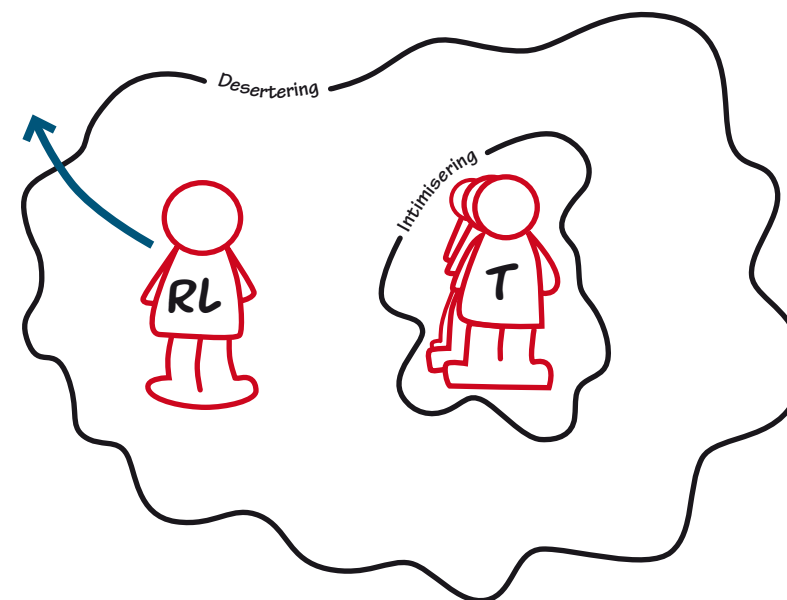
Intimiseringsgrænse er ikke det samme som intimidationsgrænse, der betyder ”at indgyde frygt”. Intimiseringsgrænse betyder derimod ”at blive for intim”, hvilket fx er det, der sker, når en forkynder – ofte med ubevidste, u håndgribelige midler – prøver at påtvinge andre en bestemt åndelig overbevisning.

Bemærk i figur 2, at grænsen rundt om T er ujævn. Intimiseringsgrænsen varierer efter Ts alder, personlighed, modenhed, livssituation og den interne gruppedynamik. På nogle felter kan forkynderen gå relativt tæt på uden at overskride grænsen; men på andre felter ligger Ts grænse mere yderlig. Den respektløse forkynder overskrider alt for hyppigt denne grænse. Som regel sker det i en god åndelig sags tjeneste; men det gør det ikke legitimt. Tværtimod.

Denne grænse er ikke opsigtvækkende. Den er alment kendt, og den er gyldig på næsten alle felter, hvor mennesker mødes. Den kaldes også integritetsgrænsen. Men den er særlig relevant at være opmærksom på, når vi taler om åndelige spørgsmål, fordi det åndelige er noget af det mest intime, inderlige og personlige for mennesker. Det åndelige område bliver dermed også et af de steder, hvor T lettest lader RL intimisere – fordi T forledes til at tro, at hvad, RL siger og mener, er næsten, hvad Gud siger og mener.

Som vi skal se på nedenfor, er T også ansvarlig for, at RL udvikler sig til – eller forstærkes som – en respektløs forkynder. I modsætning til den tilsvarende illustration fra *Påvirkning med respekt* lader jeg derfor også pilen i figur 2 vende den anden vej, fra T mod RL.

Ud over at T kan føle sig intimiseret af RL, kan T også føle sig svigtet af RL, hvis RL trækker sig for langt bort. Der kan være tale om, at nogle emner bliver tabulagt, eller at forkynderen er for utydelig og vag. Denne overdrevne tilbagetrækning kalder jeg også her for *desertering*. Se figur 3.

Figur 3

Heller ikke denne grænse er jævn. Også deserteringsgrænsen varierer efter Ts alder, personlighed, modenhed, livssituation og gruppedynamikken i T.

Og grænsen er – ligesom den første – dybt afhængig af mødet mellem netop *denne* RL og *denne* T.

Den respektløse forkyndelse findes altså i *to* former. Der findes to grænser, som den respektløse forkynder overskrider: grænserne for intimisering og desertering. Når han burde trække sig tilbage og lade de andre finde vej selv, bliver den respektløse forkynder stående og ”tamper løs” på dem for at få dem ”i havn”. Og når han burde konfrontere og være fast, viger han. Måske i ængstelse for ikke være populær. Måske fordi han kan profitere af at afholde sig fra en teologisk markering.

Nogle forkyndere står i særlig fare for at intimisere, andre i særlig fare for at desertere. Men forholdsvis hyppigt ses *begge* træk hos den respektløse forkynder, men selvfølgelig i varierende grad. Der kan også opstå særlige dynamikker i en given situation, hvor enten det intimiserende eller deserterende bliver særligt fremtrædende.

Lad mig nævne nogle eksempler:

Ni eksempler på en respektløs forkynder, der intimiserer:

- RL trænger sig så tæt ind på T med sit budskab, at nogle tilhørere rent fysisk får kvælningss fornemmelser og klaustrofobi.
- RL levner et meget lille – eller slet intet – rum for personlig stillingtagen til forkynderens budskab.
- RL giver en usaglig og forenklet fremstilling af andres synspunkter. Han fortæller fx modstanderens synspunkter for derefter at ”skyde dem ned.”
- RL levner ikke plads for andre synspunkter end sine egne. Der findes fx ingen andre legitime fortolkninger af en bestemt bibeltekst end RLs.
- RL har en meget lav forståelse for tilhørernes livssituation. Han er social tonedøv og mangler lydhørhed for de menneskelige mellemregninger. Han kan være fagklog, men alligevel livsstupid.
- RL er altid i stand til at få kirkehistorien til at bekræfte hans egne synspunkter.
- RL har tit en overdreven brug for egne erfaringer og oplevelser, hvormed han sætter en særegen privat trumf på sine budskaber.
- RL spiller på Ts frygt for ikke at være med på den sidste nye tænkning om kirke og menighedsdannelse.
- RL fordømmer – måske uden at være sig det bevidst – de, som ikke har RLs store visioner.

Ni eksempler på en respektløs forkynder, der deserterer:

- RL er ikke villig til at konfrontere T med et alvorligt, upopulært eller kontroversielt budskab, fx at tilværelsen har en evig dobbelt udgang.
- RL fortier fortolkninger, som han nok kender til; men som ikke stemmer med hans egen. I synet på gengifte forbigår han fx i tavshed, at andre kan have en anden forståelse.
- RL tabuiserer visse emner, fx sex, døden, lidelse eller ondskab. Eller det er bare ikke i orden at kritisere et bestemt menighedskoncept.
- RL har en alt for undskyldende optræden som forkynder. Han tør ligesom ikke træde et skridt frem og sige: ”Så siger Herren!”
- RLs meninger og holdninger hænger ikke for godt sammen med hans adfærd og handlinger.
- RL er konfliktsky i sin forkyndelse. Han gør fx alt for meget for at opretholde et harmonisk, tilforladeligt billede af sin egen menighed.
- RL kan holde mennesker fra livet med en distancerende form for humor. Nogle gange bruger han humor på en måde, der afmonterer det alvorlige, han lige har sagt.
- RL holder sig tilbage for kvit og frit at tilsige evangeliet til T. Måske med den begrundelse, at nogle tilhørere kunne misbruge et sådant helt frit evangelium.
- RL afviger konsekvent fra læremæssige konfronteringer.

Det forvirrende er, at den respektløse leder – måske uden at være sig det bevidst – kan veksle mellem intimisering og desertering. Han er ligesom både for tæt på og for langt fra. Han kan opleves omklamrende og distancerende på samme tid. Det er en underlig og farlig kombination af at have magt *og* at lægge relevant ansvar fra sig på samme tid.

Gruppens og miljøets ansvar

Problemerne med intimisering og desertering opstår imidlertid ikke udelukkende på grund af den respektløse forkynder. De opstår også, fordi gruppen T – eller miljøet omkring RL – tillægger ham for stor betydning. De har for store forventninger til ham. De blæser ham for meget op. Det kan fx ytre sig ved, at RL tillægges ekspertstatus ikke blot på det område, som er hans, men også på andre. Hvis han er en dygtig ekseget, ”kårer” T ham også til at have stor menneskelig visdom. Men deri kan T tage fejl.

Det kan være Ts usikkerhed eller magelighed, der er motoren i disse over-

drevne forventninger til RL – og som det er vældig svært for ham at distancere sig fra, måske fordi de appellerer til RLs eget behov for bekræftelse. Det kan også være et dybt menneskeligt behov hos T for at have én autoritet, man altid kan regne med som sandhedsvidne.

C. G. Jung har en teori om det, han kalder *psykisk inflation*.⁴ Den viser sig ved, at en del af personligheden udvikles voldsomt, mens andre dele negligeres. For en person med stærk udstråling – og RL har som regel stærk udstråling – kan det betyde, at vedkommende suger andre til sig, hvorved hans egen ”karisma” udvider sig, ja, nærmest vokser, hvorved T tillægger ham endnu større betydning. Der opstår en form for rullende-snebold-effekt mellem RL og T, som begge parter er ansvarlige for. Men som ikke desto mindre er dybt usund. Ja, reelt kommer begge parter på kant med det første bud, fordi de uden at være sig det bevidst guddommeliggør noget menneskeligt.

Der findes også eksempler på, at stærke enkeltpersoner i gruppen T kan udøve en uformel magt i forhold til de andre tilhørere og forkynderen. Ofte under dække at *ikke* at ville søge magten, udøver de alligevel en form for skjult magt gennem samtaler, lidt bagtalelse, sigende tavshed, insinuationer og et effektivt kropssprog. På den måde er stærke enkeltindivider med til at skabe en usund dynamik i T og i Ts forhold til RL.

Der vil altid være ”efterspørgsel” efter stærke, tydelige forkyndere og åndelige ledere. Men muligvis er efterspørgslen blevet forstærket i vores tid, fordi verden er så kompleks, informations-strømmen er så stor, og tiden er så kneben. I den situation er der mange fordele ved at have en stærk person at hælde sit hoved til.

Behovet for stærke, tydelige *kristne* personligheder er ofte endnu større, fordi gabet mellem den kristne subkultur og den sekulariserede majoritetskultur bliver større og større. De ”menige” kristne har derfor brug for en åndelig forkynder eller leder, der kan svare på alting. Han får ligesom en position, hvor han skal forbinde de to kulturer. Han bliver en slags ”gatekeeper” eller en garant for, at herinde i subkulturen er vi på ret vej. Det er en tendens, som næsten er umulig at komme uden om. Den er måske et vilkår, når kristne grupper subkultiveres. Men vi kan i det mindste gøre, hvad der står i vores magt for at være bevidste om disse mekanismer.

Dermed er det også antydnet, at risikoen for at udvikle respektløse forkyndere og ledere er stor i relativt små, homogene fællesskaber. Ja, subkulturen er måske direkte afhængig af at have sådanne forkyndere og ledere. Men det kan samtidig gøre det svært for den åndelige lederskikkelse og de menige at

se, hvad der er på spil. Som Niels Gunder Hansen udtrykker det: ”Det er nu engang svært at se sekten, når den fylder hele virkeligheden.”⁵

Hvis kristne fællesskaber bliver for små, og vi bliver *for* enige i de små fællesskaber, kan det være en af grundene til, at den usunde relation mellem RL og T opstår. Det samme kan ske hvis en kristen gruppering mister forbindelsen med andre kristne grupper og ikke længere får åndelige impulser udefra.

Det kan imidlertid være svært at afgøre, hvad der er årsag og virkning. Er det de små, homogene fællesskaber, der genererer respektløse forkyndere, eller er det modsat? Men i virkeligheden er det underordnet, hvad der er årsag og virkning. Vi har med et par siamesiske tvillinger at gøre. Tendensen bør i hvert fald os til at spørge, hvor små, kristne fællesskaber kan være uden at blive usunde. Eller hvis vi *er* i små kristne fællesskaber – fordi tiden eller stedet nødvendiggør det – da at være særlig på vagt over for de nævnte mekanismer.

Når det gælder om at undgå en usund dynamik mellem forkynder og tilhørere, bør tilhørerne fx skrue deres forventninger til forkynderen ned og samtidig udvise større overbærenhed med ham. For de to ting hænger sammen. Har man lavere – mere realistiske – forventninger til forkynderne, bliver det også lettere at bære over med dem. Er forventningerne for høje, bliver man også hårdere i sin dom over dem.

Den indstilling kunne måske også genrejse en sund lægmandsstolthed, hvor menigmand ikke skal have forkynder ”dit” eller generalsekretær ”dat” til at svare på, hvad han skal mene om hvad som helst, så han i højere grad vover at stå på mål for sine egne holdninger og handlinger. Jeg er overbevist om, at det vil være til gavn for såvel forkynderne som tilhørerne.

Hård og blød magt

Den respektløse forkynder findes i alle typer af kristne organisationer, foreninger, menigheder og institutioner. Han findes i det bredkirkelige miljø, hvor profilen ikke er bibeltroskab eller nådegaver, men måske en kirkelig aktivisme. Han findes i frikirkelige miljøer med stort fokus på syner, profetier og særlige nådegaver. Han findes i missionske miljøer med stort fokus på bibeltroskab og ret lære. Han findes i de nyere valg- og frimenigheder med stor opmærksomhed på åndeligt visionært lederskab, enten i form af en forholdsvis hierarkisk ledelsesstruktur eller i form af et mere blødt, spirituelt lederskab.

Ja, i virkeligheden tror jeg, at meget få forkyndere kan sige sig helt fri for faren for at blive respektløse. Det, som kendetegner ham, er nemlig ikke primært en bestemt teologi. Han er derimod en personlighedstype, som kan ”gå i forbindelse” med forskellige teologiske og kirkelige positioner. I de fleste tilfælde er der tale om, at disse forkyndere har fat i noget vigtigt og rigtigt. Det kammer ”bare” over. Det bliver for meget. Det bliver ensidigt eller skævt.

Det er min vurdering, at vi i flere kirkelige miljøer i disse år ser en udvikling fra det, man kunne kalde mandlig til kvindelig magtanvendelse. Det er en lang og indviklet historie, der handler om åndsstrømninger, mentalitetshistorie og kønsroller. Af mange forskellige grunde – bl.a. alt for mange tilfælde af mandligt magtmisbrug – er der sket et skifte fra hård, brutal magt til blød, forstående magt. Men magt er det i alle tilfælde. Det er vigtigt at huske.

Ingen tvivl om, at der er store fordele ved dette skifte; men det har også nogle ulemper. Den respektløse forkynner (RL) kan fx nu optræde i en mere blød, forstående form. Det kan være svært for tilhørerne (T) at tackle kontant, brysk åndelig magt; men det kan rumme endnu større udfordringer at tackle blød, forstående magt.

Den kristne forkynner kan blive så umådelig flink, at ”de menige” ikke kan tage afstand fra ham. Der findes en blød og empatisk måde at tromle andre på. Den er måske overrepræsenteret i kirkelige sammenhænge, fordi man er opdraget i en form for flinkeskole eller i et romantisk kristeligt univers, hvor vi har sådan et godt fællesskab. – Et univers, som i øvrigt svarer dårligt til det grundvilkår – som er en del af det kristne menneskesyn – at også forkyndere bærer på grundsynden i alle dens mærkværdige og ødelæggende forklædninger.

Hvad enten der er tale om traditionel, hård magt eller mere moderne, blød magt, drejer det sig i kirkelige kredse ofte om forkyndere, der mangler menneskelig indsigt og visdom, eller som ikke har en sund balance mellem det menneskelige og det kristelige i deres sind, ord og adfærd, og som derfor efterlader – uden selv at vide det – sårede medmennesker langs deres vej. Der kan være tale om tilhørere, elever, kolleger, menighedsfæller eller andre – mennesker, der ofte er præget af lavt selvværd og liden mental råstyrke – der kommer i klemme i den usunde magtstruktur, som disse respektløse forkyndere og ledere repræsenterer.

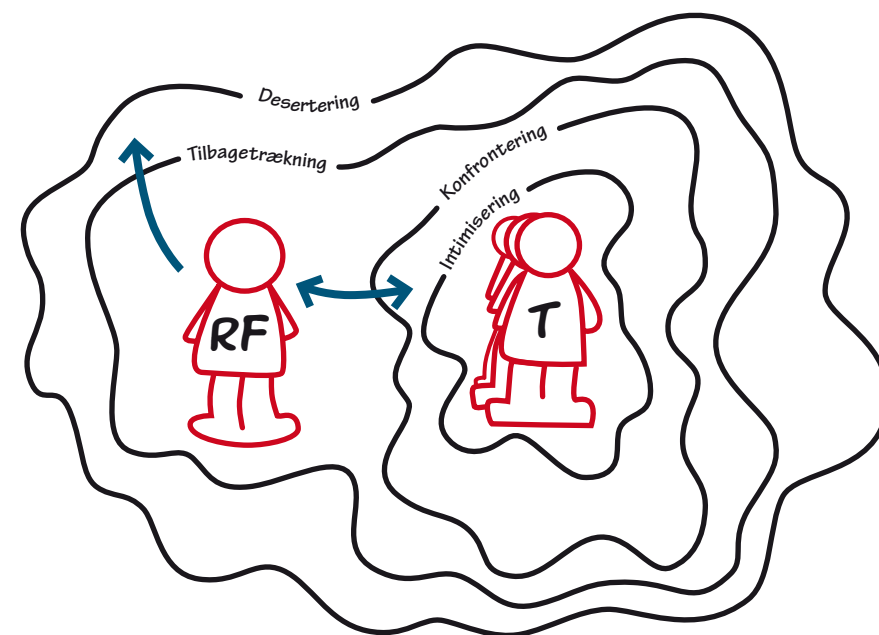
En del af problemet er imidlertid, at der – måske særligt i kirkelige miljøer med markante holdninger – er et ”marked” for respektløse forkyndere og ledere. Dette marked udgøres af teenagere og unge, som er i færd med at

opbygge deres personlighed og har brug for tydelige forbilleder. Der er intet unaturligt i, at unge har dette behov; men forkynneren eller lederen, som de unge søger at suge identitet fra, har et stort ansvar for, at bindingen bliver så kortvarig og sund som mulig.

Markedet udgøres også – hvilket er mere betænkeligt – af voksne med hang til enkle løsninger og sort/hvide svar. Der er ofte indviklede, langvarige bevæggrunde for dette. Men denne gruppe af potentielle disciple er en fristelse for enhver. Og den respektløse forkynner eller leder kan altså sjældnere end andre stå for fristelsen!

Respektfuld forkyndelse

Det er altså ikke det at have åndelige autoritet, der i sig selv er problematisk. Tværtimod. Den er strengt nødvendig. Lad os derfor se nærmere på, hvad der kendetegner den respektfulde forkynner (RF) i forhold til tilhørerne (T). Se figur 4.

Figur 4

Den respektfulde forkynner er for det første kendetegnet ved, at han *ikke* intimiserer eller deserterer. Dette handler ikke om, at RF er perfekt og altid

handler korrekt. Enhver forkynder har bitre erfaringer af, at han alligevel intimiserede eller deserterede. Men forskellen i forhold til den respektløse forkynder er dels, at det ikke sker lige så hyppigt, dels, at når det så sker alligevel, er RF hurtigt i stand til at erkende fejlen og vedgå den over for T.

Den respekfulde forkynder er for det andet kendetegnet ved, at han er i stand til at foretage god konfrontering og god tilbagetrækning.

Med *konfrontering* mener jeg, at RF fx konfronterer T med lov og evangelium i Guds ord, med etiske grænser, åndelige udsagn og udfordringer og i det hele taget et samvær, som af og til er præget af direkte, åben og konfronterende tale.

Med *tilbagetrækning* mener jeg, at RF – især efter at han har foretaget en respekfuld konfrontering – trækker sig tilbage og lader T være i fred med de modstridende følelser eller den frustration, som konfronteringen måske har afstedkommet. Han giver på den måde rum for den kamp og afklaring, som kun kan finde sted imellem Gud og tilhøreren. Det er vigtigt, at RF magter denne tilbagetrækning, fordi den udtrykker en grundlæggende respekt for, at T må finde sin egen vej, især i mødet med en åndelig påvirkning, som kan gå meget dybt i personligheden.

RF skal dog være sig meget bevidst, at når han konfronterer – fx ved at forkynde Guds ord tydeligt som lov og evangelium eller ved at give T et markant åndeligt råd – så nærmer han sig grænsen for intimisering, lige såvel som han nærmer sig grænsen for desertering, når han trækker sig tilbage fra T. Derfor kendetegner det RF, at han har et ”forhøjet etisk beredskab”, når han konfronterer eller trækker sig tilbage. Han er i den situation super empatisk, idet han forsøger at lytte sig ind til, hvordan T har det i mødet med ham.

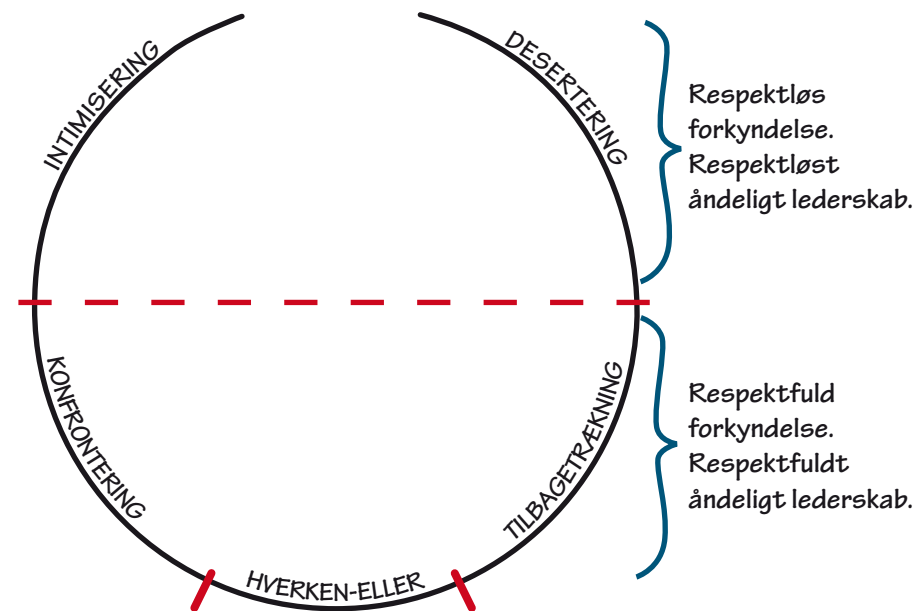
Af figur 4 fremgår det også, at der nogle gange er kort afstand mellem intimisering og konfrontering, mens der andre gange er større afstand. Det kommer an på, hvilken RF og hvilken T, der er tale om. Det kommer også an på, hvilket tema, der er tale om. Rigtig mange forhold afgør, om mødet sker i en *negativ* dynamik mellem intimisering og desertering eller i en *positiv* dynamik mellem konfrontering og tilbagetrækning.

Der er imidlertid en stærk historisk faktor i dette. En forkynder, som i dag er respektløs, ville, hvis han havde levet og virket for 50 år siden, ikke nødvendigvis have været respektløs, men en sund autoritet. Det skyldes bl.a., at sårbarheden på godt og ondt er blevet større blandt (kristne) mennesker de seneste årtier. Problemet er altså i nogle tilfælde, at den respektløse forkynder forsøger at videreføre en forkyndelsesstil, som hørte en svunden tid til.

Som der findes en negativ dynamik mellem den respektløse forkynder (RL) og tilhøreren (T), findes der også positiv dynamik mellem den respekfulde forkynder (RF) og tilhørerne (T). Derfor går den inderste blå pil i figur 4 begge veje. Denne positive dynamik mellem forkynderen og gruppen af tilhørere består grundlæggende i en gensidig respekt, som anerkender asymmetrien mellem de to parter, men ikke gør den større end højst nødvendig. Den respekfulde forkynder puster sig ikke op, og tilhørerne sætter ham ikke på en piedestal. Den respekfulde forkynder tiltager sig ikke større autoritet, end han har; men tilhørerne har heller ikke overdrevne, urealistiske forventninger til ham. Disse karakteristika for såvel forkynder som tilhørere forstærker på en god måde hinanden.

To alen af det samme stykke

Når vi taler om respektløse eller respekfulde forkyndere, er der altså ikke tale om et langt kontinuum med intimisering i den ene ende og desertering i den anden ende. Det ser snarere sådan ud:

Figur 5

Intimiserings og deserterings er to alen af det samme *dårlige* stykke, mens konfrontering og tilbagetrækning er to alen af det samme *gode* stykke. Det afgørende er, at man som forkynder og åndelig leder færdes mest muligt i den nederste del af cirklen og mindst muligt i den øverste.

Det skal også bemærkes, at den respektfulde forkynder eller åndelige leder har et felt, som jeg her kalder ”hverken-eller”, altså et felt hvor spændingen mellem konfrontering og tilbagetrækning ikke er så stor. For den respektfulde forkynder eller leder er ikke alting lige vigtigt. Han kan skelne mellem centrum og periferi i den kristne tro. Han er ikke konstant oppe i det røde felt, hvor alting er livsvigtig. På den anden side ved han, at vejen ofte er kort mellem centrum og periferi. Og i det enkelte menneskes liv – eller i en gruppe af mennesker – kan livsvigtige spørgsmål meget hurtigt komme i spil, hvor det er særligt vigtigt at kunne veksle mellem konfrontering og tilbagetrækning.

Lad os dernæst zoome ind på den respektfulde forkynder. Jeg er nemlig overbevist om, at respektfuld forkyndelse kommer indefra. Den kan strengt taget ikke tillæres, som nogle ydre måder at gøre det på. Den *viser* sig i forkyndelsen, fx i ordvalget, en lille tøven, de personlige – men ikke private – eksempler, i klar og tydelig tale, i indrømmelsen af egne fejl, i villigheden til at bryde tabuer, i en sund ironisk distance til sig selv og i et fast, men imødekommende kropssprog.

Men alt dette er ikke indstuderet. Det springer ud af en personlighed og nogle personlige egenskaber, som – trods ufuldkommenhed – er lært i livet med Gud og medmennesker.

Indlevelsessevne og empati

En respektfuld forkynder er kendetegnet ved en relativ stor evne til at leve sig ind i andre menneskers situation og se verden fra et andet perspektiv end sit eget. Er han sognepræst, kender han sin menighed godt. Han er god til at lytte og spørge ind til andre, så han ved, hvad der skal siges hvornår. Er han en mere eller mindre omrejsende forkynder, gør han meget ud af at sætte sig ind i stedlige forhold, fx ved at spørge sig for. Og han husker fra sidst, han var der, hvordan flokken er. Desuden er han fra prædikestolen eller talerstolen i stand til – til en vis grad – at aflæse tilhørernes reaktioner og i et vist omfang korrigere sin tale derefter.

Den respektløse forkynder er derimod ikke så god til at lytte. Han er derimod god til at belære. Eller han lytter på skrømt. Man kan nemlig godt give udseende af empati uden at praktisere den.

Den respektfulde forkynder er desuden opmærksom på grænsen mellem det personlige og det private. Mens den respektløse forkynder ofte spiller for meget på private forhold, fx fra sin egen familie, så er den respektfulde forkynder meget opmærksom på ikke at intimisere tilhørerne med selvudlevering og eksempler fra privatsfæren. På den anden side vover den respektfulde forkynder at være personlig. Han er klar over, at hans opgave ikke er at aflevere et korrekt budskab, men et personligt, erfaringsbåret budskab fra Gud til de konkrete tilhørere.

Det er vældig svært at definere, hvor grænsen mellem det personlige og det private går; men sunde, modne tilhørere kan fornemme, når grænsen krydses. De får en fornemmelse af, at det bliver for meget, og at det bliver pinligt – næsten blufærdighedskrænkende – fordi noget privat bliver gjort offentligt.

Den respektfulde forkynder er bevidst om sin egen rolle som forkynder. Han er sig bevidst, hvor stor magt han har, og hvor dominerende han kan virke. Men han har samtidig den grundindstilling, at ethvert medmenneske kan lære ham noget. Han er især ydmyg, når han lytter til og taler med mennesker, som det er gået skævt for.

I forhold til flokken af tilhørere giver han derfor også rum for debat og meningsudveksling, hvor hans ord ikke er lov og ret. Frem for at fejte uenigheder og konflikter ind under gulvtæppet, vover han at sætte ord på dem, hvilket kan virke forløsende. På den anden side kan han også stoppe en debat, så forvirringen ikke bliver for stor.

En respektfuld forkynder fører også en konstant kamp imod sin egen uangribelighed. Han forsøger ikke konsekvent at retfærdiggøre sin egen gøren og laden. Han arbejder på at være åben for kritik fra sine tilhørere. Modsat den respektløse forkynder, som bliver *bange* for at have begået en fejl, når han kritiseres, eller som bliver *såret*, fordi han jo havde de bedste motiver, eller som bliver *vred*, fordi den anden da bare ikke kan tillade sig at kritisere ham.

I stedet for at foregøgle fuldkommenhed, handler det for den respektfulde forkynder om at vedgå og erkende sine brist, så de ikke løber om hjørner med ham. Det gør han bl.a. ved at lade *andre* påpege dem. For det kan netop være en del af forkynderens image-opbygning, når han selv får lov at fremhæve sine fejl og mangler, hvorved de jo næsten bliver en del af hans fuldkommenhed. Straks vanskeligere er det at lade andre påpege fejlene, hvorved man selv taber kontrol og mister ansigt.

Mens der står overdreven respekt om en respektløs leder blandt hans meningsfæller, aftvinger den respektløse leder sjældent respekt fra modparten, som han reelt ikke er i dialog med. Derimod står der som regel respekt om en leder med sund autoritet, også fra hans modpart, fordi modparten trods dyb uenighed oplever, at den respekifulde leder kan lytte og se verden fra et andet perspektiv end sit eget.

Frihed og fasthed

Den respekifulde forkynder har desuden evnen til at sætte et rum omkring sig, der kendetegnes ved en passende balance mellem frihed og fasthed. Atmosfæren omkring en respekifuld forkynder er så fast, at man er klar over, at han er en åndelig leder, men også så fri, at han kan modsiges. Atmosfæren er så fri, at man ikke får åndelig klaustrofobi. Man ved sig respekteret og føler sig ikke fordømt, selv om man benytter sig af sin frihed til fx at mene noget andet end ham.

Den respekifulde leder er derfor meget opmærksom på, om han siger: ”Så siger Herren!” eller: ”Så siger jeg!” Han vover at gøre begge dele, men markerer også over for sine tilhørere, hvornår han gør hvad.

Modsat er den respektløse forkynders argumenter ofte blændende, og hans svar er så lysende klare, at man væltes omkuld. Men på sigt kan man føle, at man deponerer for meget af sin egen person i hans lommer. Man tager sig fx i konstant at spørge – ikke hvad man selv mener om en sag, men – hvad NN mener, for det, han mener, er altid det rigtige.

Mange, som har været i kontakt med en respektløs leder, har oplevet, at forholdet til ham har udviklet sig. Til at begynde med er man fuld af beundring. Lederen er jo afklaret og stærk eller meget forstående og imødekomende, hvilket giver tryghed. Han tilbyder en meget veldefineret base, som man tiltales af. Men som tiden går, ændres det. Hvis man viser for megen selvstændighed, argumenterer for holdninger eller udviser en adfærd, som den respektløse leder misbilliger, falder hammeren – enten på den hårde eller den bløde måde.

Her kan der dukke skarpe fjendebilleder op, som den respektløse leder typisk er talsmand for. De, som ikke er enige med mig, er farlige! De få, som holder dette åndelige tyranni ud, idealiserer som regel den usunde atmosfære og bliver selv lige så respektløse som den respektløse leder.

Mens atmosfæren omkring en respektløs leder er præget af tvang og krampagtighed, er den præget af frihed og utvungenhed omkring den sunde autori-

tet. For man kan godt være tydelig og ydmyg på samme tid. En respekifuld forkynder har nemlig ikke sin stabilitet og indre ro i, at alle rundt om ham er enige om alle åndelige spørgsmål. Han gør alvor af, at han ikke er eneforvalter af sandheden, og det mærkes af dem, der er omkring ham. Samtidig er han altså en tydelig person, som vover at modsige andre.

Derfor er det også en stor og vigtig opgave at opøve tilhørernes, elevernes og de menige medlemmers evne til at *tåle* sund og respekifuld konfrontering, uden at de med det samme skriger ”overgreb”. Det er meget vigtigt i vor tid at fremelske en vis hårdførhed og et opgør med den overdrevne sårbarhed, så den respekifulde leder kan få lov at være leder.

Balance mellem det menneskelige og kristelige

Den respekifulde forkynder kendetegnes ikke først og fremmest ved en teoretisk eller principiel overlegenhed, men derimod ved en integritet i det levede liv, som han ikke primært har vundet gennem studier, men gennem erfaring. På den anden side bliver man ikke en respekteret forkynder uden en vis evne til at reflektere over de erfaringer, man gør sig i det brogede, kristne menneskeliv.

Et af de steder, hvor dette viser sig, er i den respekifulde forkynders balance mellem det menneskelige og det kristelige i sit eget liv og i livet som sådan. Han er på vagt over for falsk åndeliggørelse. Han har nemlig erfaret, at meget af det, som giver sig ud for at være åndelighed, reelt er kødelighed, hvor det drejer sig om at positionere sig, om at få ret eller slet og ret om ære.

På den anden side ser den respekifulde forkynder også faren for, at der går almenmenneskelighed og psykologi i det hele, og manglen på åndelig sans bliver himmelråbende. Nogle menigheder kan fx ligge helt fladt for en ordinær ledelsestækning. At drive en kristen menighed bliver som at drive enhver anden virksomhed – blot med den forskel, at her handler det om Gud. Det kan være smart og moderne, men hamrende uåndeligt.

Begge disse faldgruber er den respekifulde forkynder opmærksom på. Han er derfor villig til at tage opgør med såvel manglende menneskelighed som manglende åndelighed.

En af drivfjedrene i den respektløse forkynders ord og adfærd er en ubalance mellem det menneskelige og det kristelige. Han kan som nævnt enten have et underskud af menneskelighed eller et underskud af åndelighed.

I det første tilfælde betyder det, at han nok kan formidle bibelsk stof, men uden tydelig kontakt til det konkrete menneskeliv i lyst og i nød. Hans ånde-

lighed eller teologi er måske sand, men eftersom den mangler menneskelig kontakt, ja, et menneskeligt ansigt, bliver den usund.

I det andet tilfælde betyder det, at han nok kan fremtræde dynamisk og moderne. Der er styr på formidlingen. Han ved rigtig meget om kommunikation. Han er god til at brænde igennem. Men lytter du efter, mangler der substans og åndelig tyngde bag alle de rigtige, smarte ord. Det er åndelig teatertorden.

Den respektfulde forkynder er ikke perfekt. Han har heller ikke en perfekt balance mellem det menneskelige og det kristelige i sit liv og sin tjeneste. Men han vover at leve i spændingen derimellem, så hans forkyndelse er båret af dyb, vedvarende, stadig udforskende kontakt med Guds ord og de konkrete medmennesker. Han forkyndelse er forankret i Skriften og i tilhørerne.

Den respektfulde forkynder erkender, hvor kompleks tilværelsen er

Den respektfulde forkynder har også et skarpt blik for forholdet mellem ideal og virkelighed. Han er bevidst om, at det er let at opstille idealer – om den rette teologi, om den rette menighedsopbygning og om mange andre åndelige forhold. Men den respektfulde forkynder gør alvor af, at et af vores vilkår som faldne mennesker er, at vi såre let forveksler ideal og virkelighed.

Den respektløse forkynder fristes til at tro, at hans idealer også omsættes til virkelighed i hans liv eller i den (lille) flok, han er leder for. Den respektfulde forkynder er mere beskeden. Frem for at sende idealerne på himmelflugt lægger han stor vægt på det levede livs vidnesbyrd.

Den respektfulde forkynder lever nemlig i spændingen mellem det, han holder for sandt, og det, han erfarer. Han prøver at tage konsekvensen af, at livet og tilværelsen er uhyre kompleks og langt større, end han kan indfange med enkle – eller sindrige – forklaringsmodeller. De være sig åndelige eller verdslige. Han opøver til stadighed en form for social musikalitet og søger at forstå andre mennesker bedre. Og han ved noget om sine egne meningers begrænsning.

Den respektløse kristne leder kan være dygtig til at læse Bibelen. Eller han har fundet et nyt genialt åndeligt koncept – i det store udland eller i sit eget hjerte. Til gengæld er han ikke er så god til at læse sine medmennesker og tilværelsens store komplekse bog. Han lader sig ikke så gerne distrahere af virkeligheden.

Med ”virkeligheden” mener jeg den ufatteligt komplekse, modsætningsfyldte og ubegribelige menneskelige virkelighed på godt og ondt, sandt og

løgnagtigt, smukt og grimt, som et menneske ikke kan få greb om; men som vi må bokse med livet langt.

Det er for øvrigt netop de destruktive træk i menneskehjertet, som gør, at selv en retlinet, konsekvent leder kan huse dystre magttendenser; men også, at en imødekommende, blød, empatisk leder kan føre mennesker vild.

Det er imidlertid også i sammenstødet med virkeligheden, at den respektløse forkynder afsløres. Han har nemlig i høj grad bygget en åndelig idealverden op, som han kalder, argumenterer eller presser (uden at se det selv) andre mennesker ind i. Den respektløse leders forbindelse til det levede liv er derimod for svag. Remtrækket til virkeligheden mangler. Og det mærker tilhørerne efterhånden.

Den respektfulde forkynder og leder kender naturligvis ikke den komplekse menneskelige virkelighed til bunds, for det gør kun Gud. Men han er sig bevidst, at skønt Gud ikke har fortalt *alt* om den menneskelige virkelighed, så har han sagt os det *vigtigste* om den gennem sin Søn og sit Ord. Derfor kendetegner det den respektfulde forkynder, at han er umætteligt nysgerrig efter at lære Gud og mennesker bedre at kende.

Tvang til tro er dåres tale

Ovenstående er i overensstemmelse med en hovedlinje i den bibelske åbenbaring, hvor vi møder mange eksempler på Guds stærke konfrontering. Tænk på profeterne i Det gamle Testamente eller på Jesu og apostlenes i Det nye Testamente. Men vi møder også gennem hele Bibelen en stærk understregning af menneskets ansvar i troens sager. Når mennesket har mødt Guds konfrontering, bærer det ansvar for, om det tager imod eller afviser. Faraø drages til personligt ansvar for sin vantro. Både Judas og Peter konfronteres stærkt af Jesus til at gøre op med deres fald og søge tilgivelse hos Jesus. Men kun den sidste gør det.

Gud kalder stærkt og inderligt ad mennesker, men han tvinger ingen. Han konfronterer os med såvel lovens som evangeliets stærke ord, men om vi modtager eller afviser hans stærke konfrontering, er vores ansvar. Sætningen ”tvang til tro er dåres tale” har fat i en vigtig bibelsk tanke. Det har Grundtvig også, når han skriver: ”til Helvede der tvinges, til Himlen kun der ringes”.

Vi, som er forkyndere i dag, er kaldet til at praktisere på lignende måde – trods fejl, mangler og brist. Ingen af os kommer igennem vores forkyndergerning uden at intimisere eller desertere. Alligevel kan og vil Gud bruge os. Det giver grundlag for at øve sig på den respektfulde forkyndelse og gøre op med den respektløse.

Guds ære og næstens gavn

Faren ved at se på forskellen mellem respektfulde og respektløse forkyndere er, at der går sport i at udpege de sidste. Men det bliver meget let til selvretfærdighed – hvorved man står i fare for selv at blive respektløs. Ak ja, sådan er det i faldets verden. Det er ikke muligt at sætte fokus på en fare uden at accelerere den!

Derfor handler det ikke om at drive ”kalkunjagt”, men om at holde fokus på, hvad forkyndelse og åndeligt lederskab skal tjene, nemlig Guds ære og næstens gavn. Når vi skal tage et opgør med det respektløse i os selv og i vores fællesskaber, og når vi skal søge at fremme den sunde, respektfulde autoritet, handler det ikke om at pege fingre ad nogen, men om, at Gud får ære og næsten gavn af os og vores fællesskaber.

Respektfuld forkyndelse og åndeligt lederskab er et ideal, som tjener dette dobbelte formål, der jo er en udfoldelse af det dobbelte kærlighedsbud. Naturligvis er Guds ære ikke ligefrem proportional med vores indsats. Men modsat har Gud altså vist os den ære, at vi kan få lov til at blive til ære for ham, fx ved at mennesker takker ham for den forkyndelse og ledelse, som de har mødt fra os.

Op andre mennesker får gavn af respektfuld forkyndelse og åndeligt lederskab på to måder: Dels ved, at den i sig selv fører til noget godt, fx at fællesskaber kaster gode frugter af sig. Dels ved, at man føler sig set og værdsat, når man udsættes for respektfuld forkyndelse og ledelse.

En af de sandheder, som kan hjælpe os ind på dette spor, er, at al magt og autoritet er lånt af Gud. Som det står i en af de gamle morgenbønner i Den danske Salmebog: ”Dit kongedømme består i al evighed, dit herredømme i slægt efter slægt. Du ophøjer og nedbøjer, hvem du vil. Magten er din. Alle, som har magt, låner den af dig. Når du vil, gør du dem til støv igen, og de har ingen magt.”⁶ Der er stor visdom og dybde i disse ord.

Al magt og autoritet er midlertidig og afledt. Kun Guds magt og autoritet består til evig tid. Men han har i sin godhed vist os den store ære, at nogle af os for en tid får tildelt magt og autoritet. Det gælder den magt og autoritet, som forældre har i forhold til deres børn, lærere i forhold til deres elever, landets ledere i forhold til borgerne, forkyndere i forhold til deres tilhørere og kristne ledere i forhold til de fællesskaber, de er ledere i. Men i alle tilfælde er det ordninger, Gud har etableret, for at han selv kan få ære, og for at mennesker kan få gavn af det – for tid og evighed.

Forkynderen og lederen er dybest set tjener. Han eller hun har ikke fået

magt og autoritet for sin egen skyld; men fordi der er en opgave, som skal gøres i verden. Den opgave kan aldrig udføres, uden at en pris må betales – i form af slid og slæb, skuffelser og nederlag, tårer og bekymringer. Men alligevel kan den erfares som *god*. På grund af livslove, Gud har nedlagt i tilværelsen, høster vi også selv glæde og tilfredsstillelse ved at gøre fyldest i opgaven som forkynder og åndelig leder.

Det hænger sammen med, at vi selv ”kommer på plads” i tilværelsen, når Gud og næsten kommer i centrum. På trods af smerter, vanskeligheder og uforståelige ting. Dette viser, hvor overstrømmende nådig og rig Gud er imod os, og hvor godt og meningsfyldt det er at være forvaltere af den magt og autoritet, som vi, når alt kommer til alt, låner af ham.

Noter:

- ¹ Lisbeth Smedegaard Andersen med henvisning til Václav Havel (1936-2011) i *Kristeligt Dagblad* den 31.12.2013.
- ² Lind (2007), side 33.
- ³ Der findes også autoritære kvindelige forkyndere, men da de mandlige formodentlig er i overtal, vælger jeg her at bruge ”han”.
- ⁴ Se fx Calvin S. Hall og Vernon J. Nordby: *Jungs psykologi – en grundbog*. Hans Reitzels Forlag 1976, side 95.
- ⁵ Nils Gunder Hansen: *Lille dreng med rejseskrivemaskine*, Kristeligt Dagblads Forlag 2011, side 129.
- ⁶ *Den danske Salmebog*, København 2005, side 927.

Litteratur til videre studium:

Andersen, Leif (2006): *Teksten og tiden. En midlertidig bog om forkyndelsen*, bind 1 og 2. Kolon.

Brundstad, Paul Otto (2012): *Klogt lederskab: mellem dyder og døds synde*. Klim.

Lind, Irene Rønn (2007): *Forklædt. Pæne psykopater og deres ofre*. Credo.

Pedersen, Carsten Hjorth (2007): *Påvirkning med respekt*. Gyldendal.

Pedersen, Carsten Hjorth (2009): *Hvordan få det sagt?* Lohse.

Forfatteren

Carsten Hjorth Pedersen, født 1955.

Lærer 1983-89 og 1996-99.

Pædagogisk sekretær i Foreningen af Kristne Friskoler 1989-1995.

Cand. polit. i pædagogik og kristendom 1996.

Daglig leder af Kristent Pædagogisk Institut siden 1999.

Førstelektor i pædagogik 2006.

Fritidsprædikant siden 1983.

Gift med Ellen. Far til tre voksne børn.

Bøger af Carsten Hjorth Pedersen, som er i handlen:

Pædagogik i kristent perspektiv, Credo 2002. (292 sider, 300 kr.)

Katekismus Updated, Lohse 2006. (24 sider, 25 kr.)

Vide, ville, vove, være – et skolesyn, Foreningen af kristne friskoler 2008. (58 sider, 50 kr.)

Hvordan få det sagt? Lohse 2009. (248 sider, 300 kr.)

Scor! En andagtsbog for juniorer, LogosMedia 2009. (162 sider, 180 kr.)

Mand dig op! Mere maskulinitet i hjem, børnehave, skole og kirke, KPI 2010. (32 sider, 20 kr.)

Tid til børn, Lohse 2011 (3. udg.). (189 sider, 250 kr.)

Anerkendelse i kristent perspektiv (sammen med N. Kousgaard og H.J. Hansen), KPI 2011. (48 sider, 40 kr.)

Fagsyn på kristne skoler. Et oplæg til debat, Kristent Pædagogisk Forlag 2012 (115 sider, 100 kr.)

Respekt! Om åndsfrihed i dag, LogosMedia 2013. (252 sider, 200 kr.)

Vind! En andagtsbog for juniorer, LogosMedia 2014. (160 sider, 200 kr.)

Kristent Pædagogisk Institut (KPI)

Formålet med KPI er at gennemtænke og formidle, hvad kristentro og pædagogik betyder for hinanden. KPI henvender sig til forsamlinger, faggrupper og enkeltpersoner, som ønsker at fordybe sig i forhold vedrørende undervisning, opdragelse, vejledning og forkyndelse i skole, institution, kirke og hjem.

KPIs arbejde drives primært ved frivillige gavebidrag (40 % af indtægterne). KPI har en støttekreds på ca. 850 personer, der modtager fire årlige nyhedsbreve. Kontingentet er 200 kr. om året pr. person.

Læs mere om Kristent Pædagogisk Institut på www.kpi.dk

Kristent Pædagogisk Institut

Åbuen 28, 3400 Hillerød

Telefon: 48 24 24 62

E-mail: kpi@kpi.dk